

Kohteliaisuus on kuulijan korvassa

● Kohteliaisuus ei ole vain kauniita sanoja. Eri kulttuureissa kohteliaisuutta ilmaistaan eri tavoin: Ranskassa puhutaan päälle ja Suomessa suu avataan vain, jos on asiaa.

Essi Sutinen
Joel Maisalmi, kuvat

● Suomalaiset ovat yrmeitä. He eivät tervehdi naapureitaan tai pidä ovea auki toisille.

Ranskalaiset puolestaan tervehtivät kaikkia naapureita. Jos ei, niin silloin on jotain pahasti hampaankolossa.

Niinpä Suomeen muuttanut ranskalainen hämmäntyi, kun samassa kerrostalossa asuvat ihmiset kulkivat ohi kuin eivät olisi huomanneetkaan. Kylläpä suomalaiset ovat työkeitä!

Esimerkki on peräisin Johanna Isosävin tutkimuksesta. Hän on ranskalaisen filologian tohtori Helsingin yliopistossa. Isosävi on tutkinut muun muassa ranskalaista ja suomalaista kohteliaisuutta. Niistä on löytynyt isoja eroja.

–Suomessa ei ole vakiintunutta normia, keitä kaikkia tulisi tervehtiä. Ranskalaiset ovat ihmetelleet suomalaisia naapureitaan, joista osa tervehtii ja osa suunnilleen pakenee paikalta.

ENTÄ OVATKO suomalaiset epäkohteliaita? Eivät välttämättä. Suomessa ilmaistaan kohteliaisuutta eri lailla kuin monissa muissa kulttuureissa.

Kielestämme puuttuvat vastineet esimerkiksi sellaisille kohteliaisuussanoille kuin englannin

please ja ranskan *s'il vous plaît*. Tilanteesta riippuen ne voivat tarkoittaa kiitos tai ole hyvä.

Suomessa on luontevaa tilata kahvi sanomalla ”yks kahvi”. Englantilainen ja ranskalainen saattavat puolestaan pitää tällaista käytöstä tylynä.

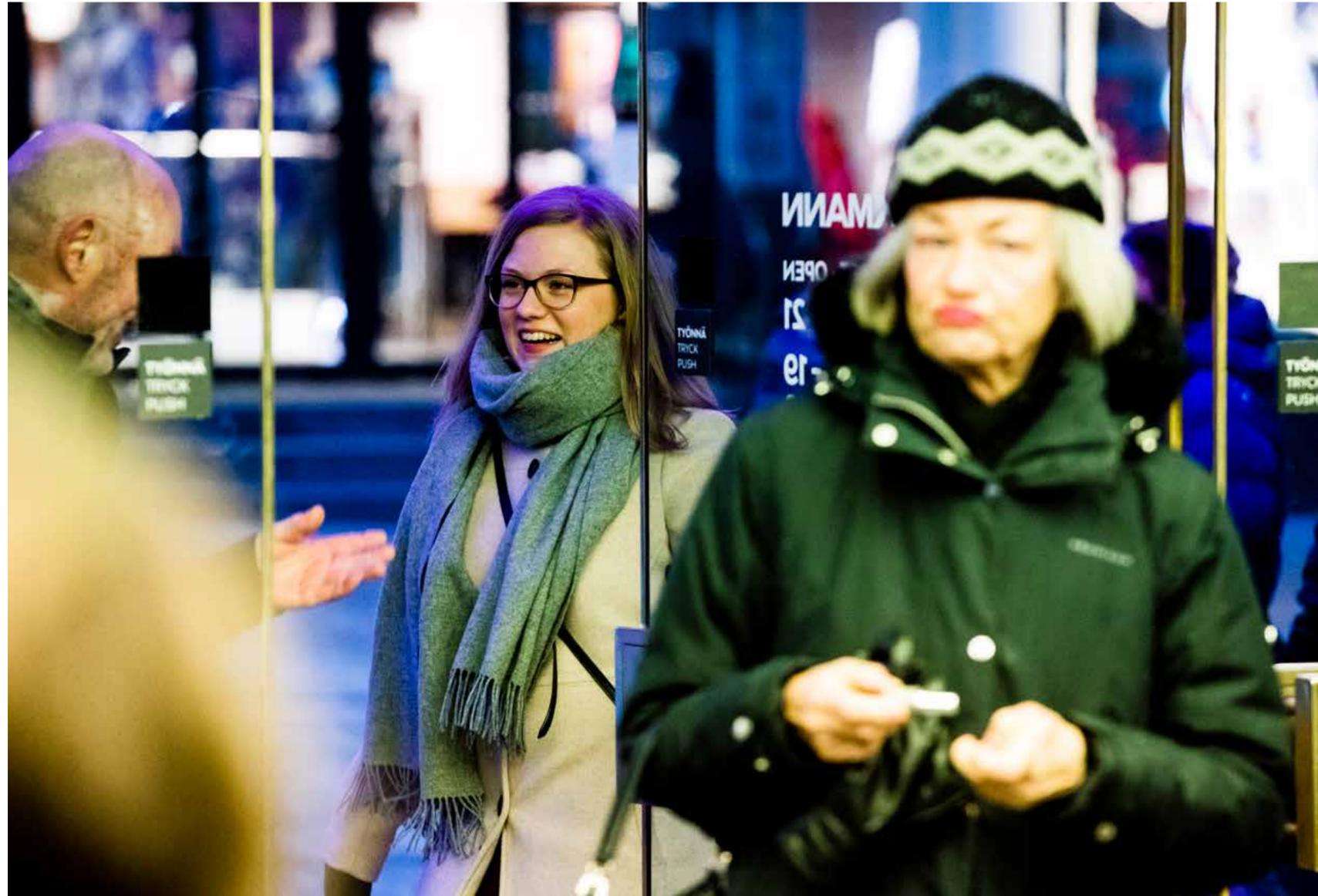
–Kielentutkijana ajattelen, ettei mikään ilmaisu ei ole kohteliaampi kuin toinen. Eri kulttuureissa on vain erilaiset arvostukset ja painotukset, kertoo ranskalaisen filologian tohtorikoulutettava Tuuli Holttinen Helsingin yliopistosta.

Holttinen kertoo, että kieli-tieteessä kohteliaisuus on paljon muutakin kuin tervehtimistä ja teittelyä. Kohteliaisuus voi tarkoittaa kaikkia keinoja, joilla ihmiset sujuvoittavat sosiaalista tilannetta.

–Jos ihmisiltä kysyy, mitä kohteliaisuus on, he tuskin vastaavat, että se on nopeutta. Esimerkiksi kiosilla kohteliainta voi olla selviytyä tilanteesta nopeasti. Riittää, että sanotaan vain sen lehden tai tupakka-askin nimi, mikä halutaan ostaa.

Holttinen on tutkinut kioski-asiointia Suomessa ja Ranskassa. Selvisi, että kummassakin maassa tehokkuus on valttia.

–Siinä karsitaan kohteliaisuussanoja ikään kuin ne olisivat tukkeena nopeassa tilanteessa, Johanna Isosävi lisää.

TUULI HOLTINEN tekee väitöskirjaa, jossa hän tutkii suomalaisten ranskanopiskelijoiden tekemiä ranskankielisiä pyyntöjä. Hän myös vertaa niitä äidinkielenään ranskaa puhuvien pyyntöihin.

Holttinen on huomannut, että suomalaisten tekemät pyynnöt ovat aika lyhyitä. *S'il vous plaît* -ilmaisuus käyttö yleistyvä edisteiden opiskelijoiden suussa. Se ei ole ihme, koska omassa kielessämme kohteliaisuus on usein hyvin hienovaraista. On aivan eri asia sanoa ”jätätkö kengät eteiseen” kuin ”jätä kengät eteiseen”. Tietenkin käskymuoto voi olla aivan yhtä ystävällinen, jos sen sanoo oikealla äänensävyllä.

Suomen kielessä on myös konditionaali, jota käytetään etenkin toiveen tai pyynnön esittämisessä: ”voisitko avata ikkunan?”

Kohteliaisuutta voi ilmaista sanattomastikin. Suomessa on kohteliaista olla hiljaa, kun toinen puhuu. Ranskassa ihmiset puhuvat innokkaasti päälle ja reagoivat toisen sanomisiin herkeämättä.

–Suomessa hiljaisuudella osoitetaan kiinnostusta toisen kertomaan kohtaan. Puhujan vaihtuessa pidetään yleensä tauko ja jäädyttää odottamaan, aikooko toinen vielä lisätä jotain, Johanna Isosävi sanoo.

SUOMESSA ei tarvitse välttämättä edes vastata, ellei ole mitään

sanottavaa – tai sitten toisen sanomia vasta mietitään. Monissa muissa kulttuureissa keskustelun katkeaminen tällä tavoin on kauhistuttavaa.

–Eräs ranskalainen vertasi tätä *Haluatko miljonääriksi?* -ohjelmaan. Ranskassa kilpailija ajattelee koko ajan ääneen samalla, kun pohtii vaihtoehtoja. Suomes-

OVEN auki pitäminen on Ranskassa paljon tavannut kuin Suomessa. Väitösturkija Tuuli Holttinen avaa kohteliaasti oven muille ihmisille Helsingin Stockmannin pääovilla.

TUULI HOLTINEN on verrannut kioskiasiointia Suomessa ja Ranskassa. Hän on huomannut, että nopeasta tilanteesta on myös kohteliaista suoriutua nopeasti. Kohteliaisuussanoista tulee tois-sijaisia.

kuin hän jaksaa puhua.

Isosävi kertoo eräästä hänen tutkimukseensa osallistuneesta bisnesmiehestä, joka piti esityksen suomalaisille kollegoilleen.

Mies vain puhui ja puhui alusta loppuun yksin, ja ihmetteli, kun kukaan suomalaisista ei sanonut mitään.

–Vasta myöhemmin hän tajusi, ettei antanut heille tilaisuutta puhua.

TAVAT TARTTUVAt. Suomalaiset matkustelevat paljon ja opiskelevat vieraita kieliä, ja siten uudenlaista kohteliaisuuttakin voi oppia.

Isosävi kertoo, että monet hänen tutkimansa ranskalaiset pitävät suomalaisesta hiljaisuudesta. On ihanaa, kun ei tarvitsekaan olla koko ajan suuna päällä. Lisäksi herroittelu ja rouvittelevat ovat Ranskassa vähenemään päin.

Tuuli Holttisen mukaan myös suomalainen kohteliaisuus on muuttokassa. Esimerkiksi *plais*-sanasta on tullut käypää puhekieltä varsinkin nuorten keskuudessa.

Teittely on puolestaan alkanut yleistyä asiakaspalvelussa aivan viime vuosina. Se voi olla

TAUSTA

Kohteliaisuus

- Kohteliaisuutta tarvitaan sosiaalisissa tilanteissa yhteisen elämän sujuvoittamiseen ja suhteiden ylläpitämiseen.
- Positiivinen kohteliaisuus tarkoittaa esimerkiksi kehuista ja myönteisten tunteiden osoittamista toiselle. Esimerkiksi Suomea ja Japania pidetään yleensä negatiivisen kohteliaisuuden maina.
- Negatiivinen kohteliaisuus tarkoittaa toisen oman tilan kunnioittamista ja etäisyyden ottamista. Esimerkiksi amerikkalaisia pidetään positiivisen sosiaalisuuden taitureina.
- Jokaisessa kulttuurissa on oma kohteliaisuuskoodi. Se tarkoittaa ihmisten tietoutta siitä, millainen käytös tulkitaan kohteliaaksi.
- Suomen kielessä kohteliaisuutta voi ilmaista esimerkiksi konditionaalilla (voisitko avata ikkunan), liitepartikkelilla (oletan varovainen) tai epäsuoralla puheaktilla (onpas tällä kylmä vrt. laita patteri päälle).

”Kielentutkijana ajattelen, ettei mikään ilmaisu ei ole kohteliaampi kuin toinen.”

TUULI HOLTINEN
väitösturkija, Helsingin yliopisto

peräisin keskieuropalaisesta kulttuurista, jota yleensä pidetään kohteliaampana kuin suomalaista.

Suomalaiset uskovat siis itse omaan työkyteensä. Holttisen mukaan ulkomaalaiset saattavat kuitenkin pitää suomalaisia ystävällisinä.

–Minun aineistossani yksi ranskalainen ajatteli, että ranskalaiset vasta epäkohteliaita ovatkin, kun eivät tervehdi tai sano *s'il vous plaît*, Holttinen nauraa.

MUISTILISTA

Täytyykö teitillä vai saako sinutella?

1 Suomessa ja ruotsissa teitillä moniin muihin kieliin nähden poikkeuksellisen vähän. Monissa kielissä on tapana teitillä ainakin itseään vanhempia ihmisiä tai tuntemattomia.

2 Suomessa teitittelystä on pyritty luopumaan viranomaisesteissä, mutta se on alkanut yleistyä asiakaspalvelussa.

3 Teitittely hallitsemisesta ei tarvitse ottaa stressiä. Teitittely voidaan ot-

taa puhuttelutavaksi esimerkiksi silloin, kun puhutteltava on arvovaltaisessa asemassa. Esimerkiksi presidenttiä on tapana teitillä haastattelussa.

4 Henkilön ikä ei ole välttämättä teitittelyn peruste. Aina voi kysyä, mitä puhuttelumuotoa henkilö itse suosii.

5 Oikeaoppisissa teitittelyssä puhuttelupronomini on *te* ja verbi sitä vastaava, esimerkiksi *olette*. Menneen ajan liitomuodoissa pääverbi on kuitenkin yksikössä. Esimerkiksi *”oletteko jo maistaneet kakkua, rouva pormestari?”* on väärin, koska tekijöitä on vain yksi. Oikea muoto on *”maistanut.”*

JUURI NYT

Suomalaisetko tuppisuuta? Jo kansanperinteessä on tunnustettu small talkin merkitys. ”Syötä vierasta sanoilla, kunnes keitto kerkiävi” ja ”Syötä vierasta sanoilla, konsa kahvi joutunevi”, on sananparissa neuvottu. Tällä viikolla on Kalevalan päivä ja suomalaisen kulttuurin päivä.

Kirjoja pönttämällä ei opi tilannetajua

Essi Sutinen

● Kielen opiskelussa käytettävä materiaali eivät välttämättä vastaa todellista kielenkäyttöä.

Esimerkiksi sitä, milloin puhe-kumppania pitäisi teitillä, on vaikeaa hahmottaa pelkästään oppikirjojen kautta.

–Ranskassa kyllä teitittellään paljon, mutta ranskanopettajana olen huomannut, että sitä myös liioitellaan oppimateriaaleissa, ranskalaisen filologian tohtorikoulutettava Tuuli Holttinen Helsingin yliopistosta sanoo. Hänen mukaan teitittely opete-

taan alkeiskursseilla hyvin säännönmukaisena, vaikka oikeasti ei ole oikeaa tai väärää tapaa puhutella.

Holttisen mielestä virheitä ei tarvitse pelätä, sillä jopa äidinkiellään puhujat epäroivät sopivan puhuttelutavan valinnassa.

Luokkahuoneessa on vaikea harjoitella spontaania puhettua tuttuja opiskelukaverien kanssa.

–Puhuttelutavat tuntuvat olevan kielenopetuksessa sivuseikka. Kulttuurista tietoa pitäisi enemmän integroida opetukseen, ranskalaisen filologian tohtori Jo-

RANSKALAISET teitittelevät pohjoismaalaisia enemmän.